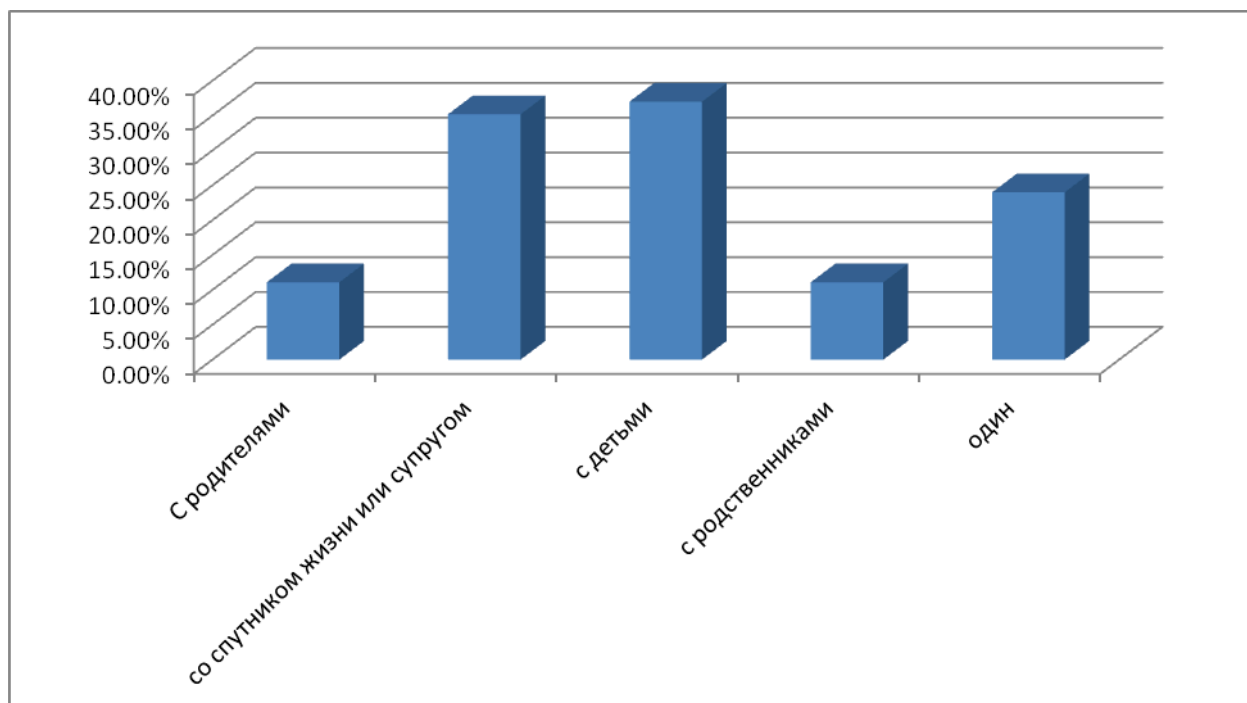

Kogu projektiperioodi vältel viisime tasuta juriidilise abi teenusele pöördunute seas läbi pidevat küsitlust. Analüüsiti 54 küsimustikku valimi tingimustele vastavate isikutelt (välja jäeti sõltuvushäirega inimeste sugulased; samuti ei võetud arvesse ankeete, mis olid täidetud valesti või millest puudus osa teavet). Valimisse hõlmati inimesed, kes kas tarvitavad või on minevikus tarvitanud uimasteid ja on pöördunud juriidilisele abile. Juriidilist abi otsinute vanus jäi vahemikku 26–56 eluaastat; nende kokkupuude narkootiliste ainetega oli väldanud 0,5–24 aastat. Tarvitatud uimastite spekter on väga lai. Suurem osa (43 inimest, 79,6% valimist) kombineeris uimastite süstimist uimastite suitsetamisega. Uimastitarvitamiskogemuse kestuse ja tarvitatavate uimastite tüüpide hulga vahel esines vahetu seos (0,4; $p \leq 0.05$). Juriidilisele abile pöördunutest suurem osa olid venekeelsed, peamiselt Venemaa kodakondsusega isikud; väike osa neist oli kodakondsuseta. Kõik abile pöördunud elavad Eesti Vabariigis.

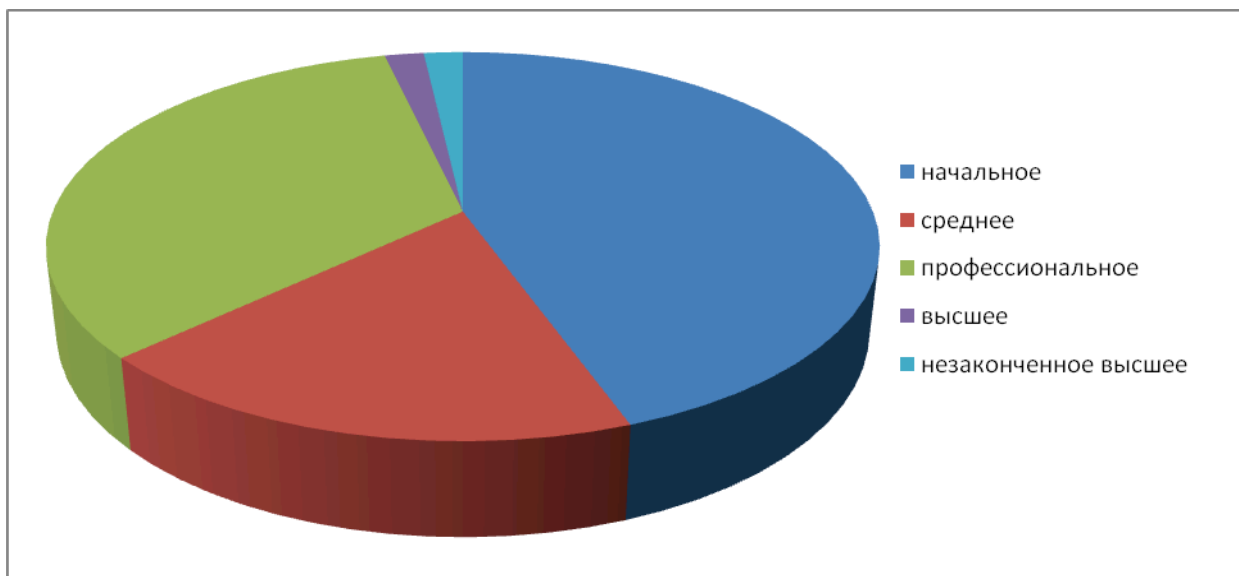
6 valimisse hõlmatud inimest (11,1% valimist) elavad koos vanematega, 19 (35,2%) koos elukaaslase või abikaasaga, 20 (37%) koos lastega, 6 (11,1%) koos sugulastega. 13 inimest (24%) elavad üksinda.

Jn 1. Küsitletute leibkondade karakteristikud

Valimisse hõlmatud küsitletute haridustase jaotus järgmiselt: 24 küsitletul (44,4% valimist) oli algharidus, 10 küsitletul (18,5%) keskharidus ja 18 küsitletul (33,3%) kutseharidus. Ühel küsitletul (1,8%) oli kõrg- ja ühel lõpetamata

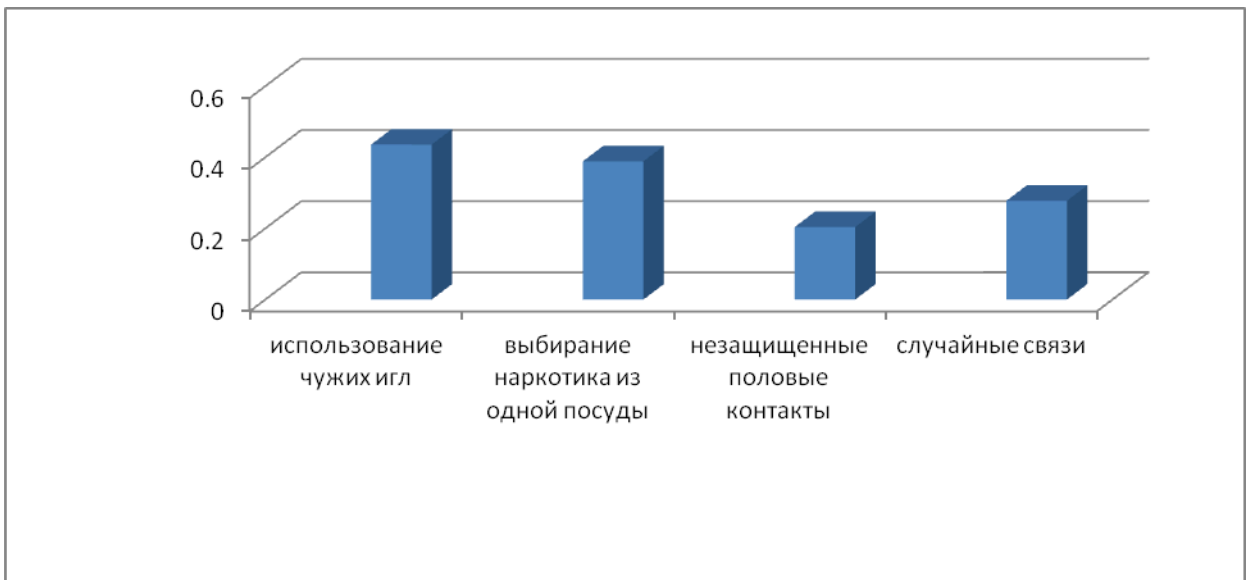
kõrgharidus. Kindlasti ei taha me nende arvude põhjal väita, et kõrgharidusega inimesed ei tarvita uimasteid; antud juhul saime kinnitust projekti algsele eeldusele, mille kohaselt need meie klientidest, kes vajavad abi, on madala sissetulekuga kodanikud, kellel ei ole võimalik spetsialistidele teenuste eest tasuda.

Jn 2. Küsitletute haridustasemed

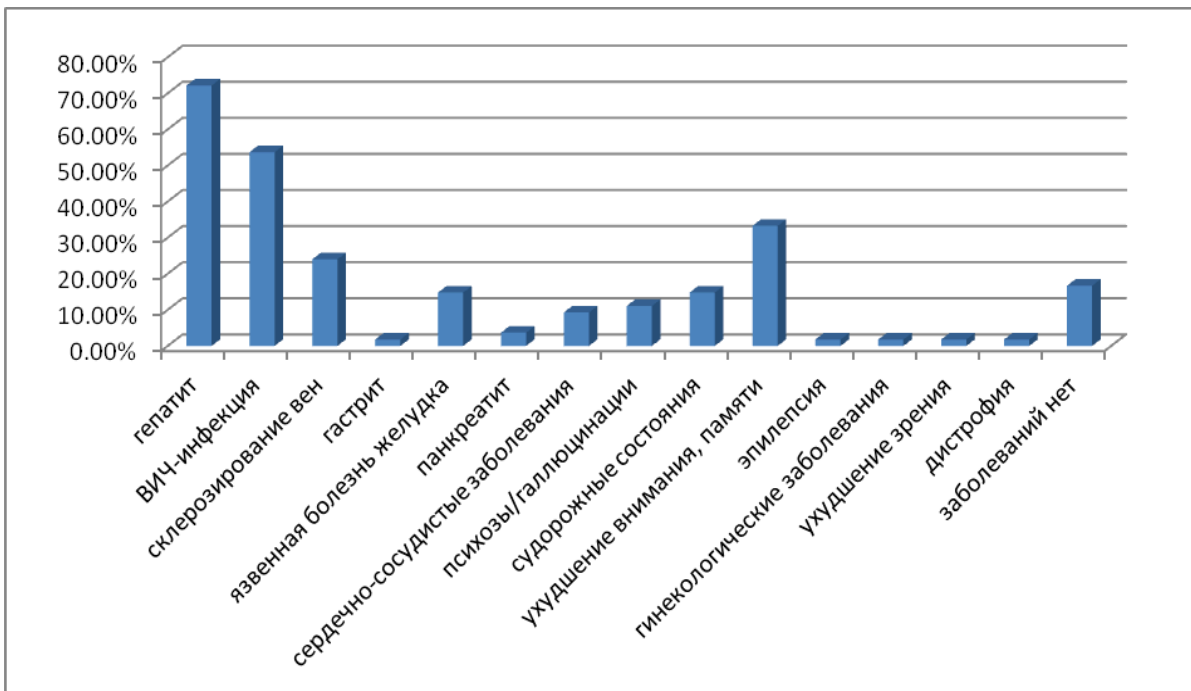
Uimastite tarvitamisega seonduvate probleemide tõsidust ja pakilisust saab lisaks uimastisuremusstatistikale hinnata ka vastava käitumisega kaasnevate haigusnäitajate, eriti HIV-nakkuse positiivse dünaamika põhjal.

Projekti vältel saime teada juhtumitest, kus küsitletud olid tarvitanud teiste inimeste kasutatud süstlaid ja/või nõelu (25 vastust; 46,3% valimist), võtnud manustatavaid uimastiannuseid ühisest anumast (21 vastust; 38,9%) või astunud kaitsmata sugulisse vahekorda teiste sõltlastega (11 vastust; 20,4%) või juhututtavatega (15 vastust; 27,8%).

Jn 3. Nakkuste võimalike levimisviiside analüüs

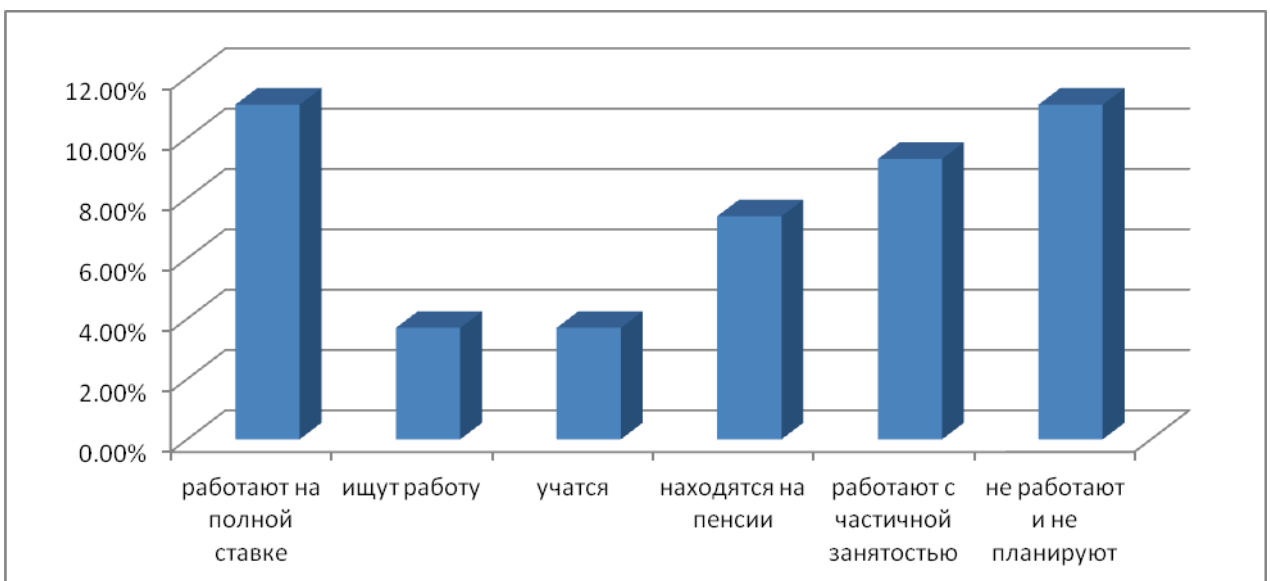
Peaaegu kõik vastanud (v.a 9 inimest, s.t 16,7% valimist) andsid teada märkimisväärtetest terviseprobleemidest. Peamised tervisehäired, millest teada anti, olid B- ja C-hepatiit (39 vastanut; 72,2% valimist), HIV-nakkus (29 vastanut; 53,7%), veenisklerosis (13 vastanut; 24%), maohaavad / kaksteistsõrmiksoole haavandid (8 vastanut; 14,8%), kõhunäärme põletik e pankreatiit (2 vastanut; 3,7%), südame-veresoonkonna haigused (5 vastanut; 9,3%), psühhosid/hallutsinatsioonid (6 vastanut; 11,1%), konvulsiivsed sündroomid (8 vastanut; 14,8%) ning tähelepanu- ja/või mäluhäired (18 vastanut; 33,3%). Lisaks anti teada epilepsia, günekoloogilisest haigusest, nägemise halvenemisest, düstroofiast ja gastriidist e mao limaskesta põletikust (igäühelst teatati 1 korral; 1,8%). 16,7% (9 vastanut) väitsid, et neil ei ole tervisehäireid (neist neljal oli rohkem kui 15 aastat uimastitarvitamiskogemust, viiel vähem kui üks aasta).

Jn 4. Ülevaade uimastitarvitajate tervisehäiretest

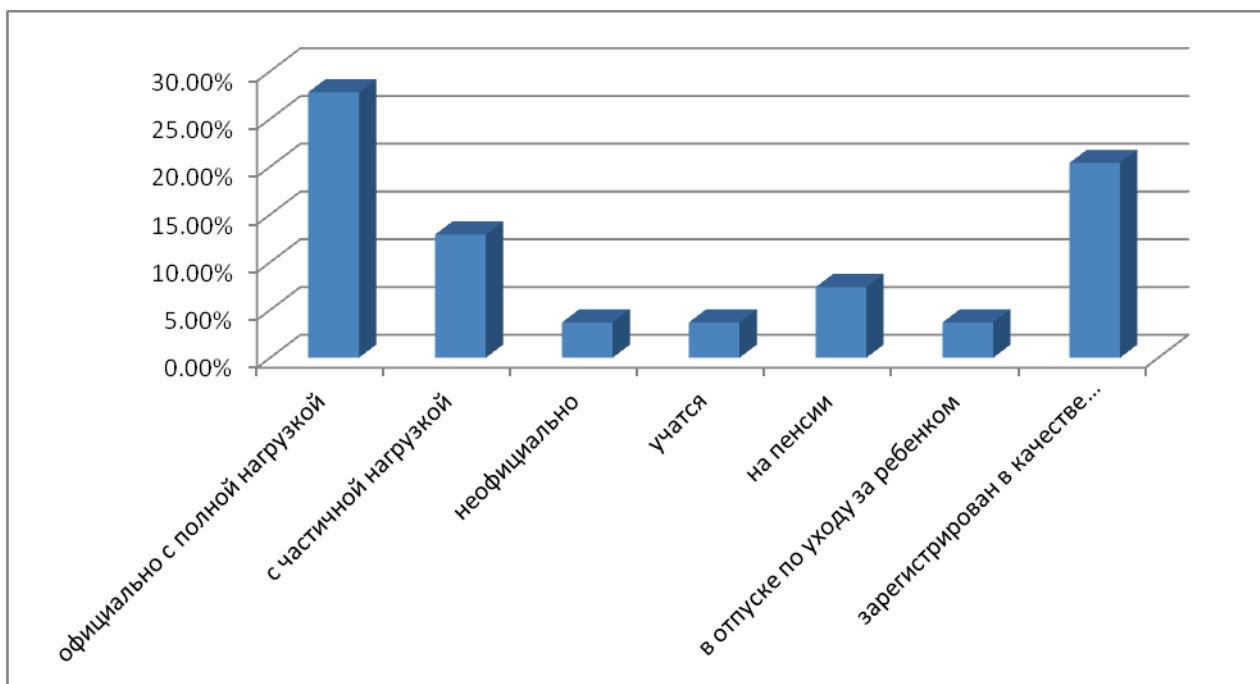
Suurem osa vastanutest, kes tarvitavad või on minevikus tarvitanud uimasteid, ei tööta. Mõned neist pole eri põhjustel kunagi töötanud. Peaaegu pooltel vastanuist (23 inimest; 42,3% valimist) on tuvastatud osaline või täielik töövõimetus.

Täieliku töövõimetusega vastanutest 6 (11,1%) töötavad täiskohaga, 5 (9,3%) töötavad osalise tööajaga, 2 (3,7%) otsivad tööd, 2 (3,7%) õpivad, 4 (7,4%) on pensionil. 6 vastanut (11,1% valimist) teatasid, et ei tööta ja ei kavatse tulevikus töötada.

Jn 5. Töövõimetute uimastitarvitajate tööga hõivatuse jaotus

Kõigist vastanutest (nii töövõimetutest kui ka töövõimelistest) 27,8% (15 inimest) töötavad ametlikult täiskohaga, 12,9% (7 inimest) osalise koormusega, 3,7% (2 inimest) mitteametlikult; 2 inimest (3,7%) õpivad, 4 (7,4%) on pensionil, 2 (3,7%) on emaduspuhkusel ning 11 inimest (20,4%) on registreeritud töötutena/tööotsijatena.

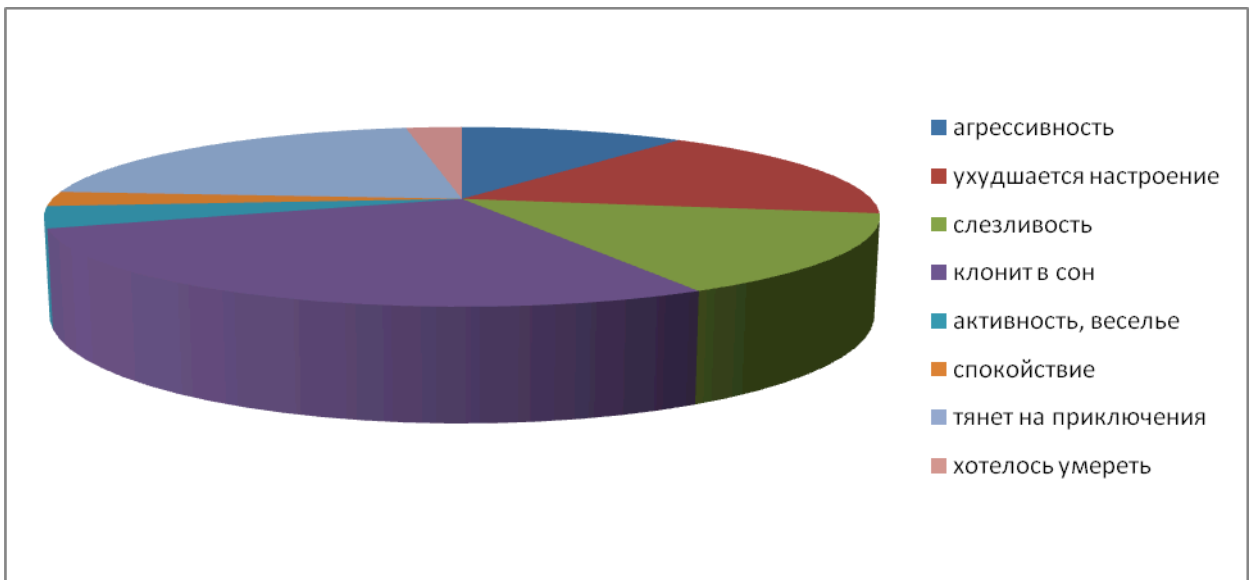
Jn 6. Uimastitarvitajate tööga hõivatuse jaotus

Uimastite tarvitamise mõju töövõimele analüüsimise tulemused olid järgmised. 15 vastaja (27,8%) väitel ei ole uimastite tarvitamine mõjutanud ei nende töövõimet ega ka suhtumist töösse. Neist 8 (14,8%) käivad praegu tööl; 14 vastanut (25,9%) olid töö kaotanud ja tunnistasid küsitluses, et olid tööle hilinenud või töölt puudunud, mistõttu nad vallandati; 6 vastanut (11,1%) ütlesid, et pole kunagi töötanud ja ei kavatse tulevikus tööle minna; 3 vastanu (5,5%) väitel on nii nende endi suhtumine töötamisse kui ka tööandjate suhtumine neisse positiivne ja nad täidavad oma tööülesandeid kohusetundlikult. Nende seast üks väitis, et uimasti mõju parendab tema töist sooritust, nii et ta „ei suitseta, ei joo, ei söö, ainult töötab“.

Neil 29 vastanul, kes teatasid HIV-nakatumuselt, on olnud probleeme töölevõtmisest keeldumisega (1 juhtum; 1,8% vastanuist), nad on puutunud kokku

eelarvamusliku suhtumisega tervishoiuasutuses (7 juhtumit; 12,9%), halvustava kohtlemisega pöördumisel riiklike ja/või munitsipaalteenuste poole (4 juhtumit; 7,4%) ja sugulaste negatiivse suhtumisega (1 juhtum; 1,8%). Ühel puhul sai tööandja inimese HIV-nakkuse kohta teavet metadoonikeskusest ja vallandas ta selle peale. Samas tunnistavad vastajad, et on terviseprobleemi varjanud pereliikmete, eriti haridusasutustes õppivate laste eest.

Vastanute osutusel muutus uimastite joovastava toime olemus kogu uimastitarvitamise perioodi vältel märkimisväärselt. Vastanud teatasid uimastijoobe seisundis agressiivsest käitumisest (8 vastanut; 14,8% valimist), tungist „minna seiklema“ (16 vastanut; 29,6%), tuju märkimisväärselt halvenemisest (13 vastanut; 24%) ja nutuhoogudest (11 vastanut; 20,4%). Pikaajalise tarvitamisega seoses teatati unisusest (21 vastanut; 38,9%). Üks vastanu väitis, et esmasel uimastitarvitamisel tajus ta loomingulise potentsiaali kasvu, edasistel aastatel aga kognitiivse soorituse pärssumist. Lisaks neile variantidele andsid mõned küsitletud uimastite tarvitamisega seoses teada une kvaliteedi paranemisest, uimastite rahustavast mõjust ja meeleolu paranemisest uimastite mõju all; teised kurtsid järskude meeleolumuutuste üle — 2 vastanut (3,7%) ütlesid, et soovisid uimastite mõju all surra; üks vastanu tunnistas veenide lõikumist; 2 vastanut (3,7%) kogesid ärritust; 1 (1,8%) ükskõiksust; 3 vastanut (5,5%) kirjeldasid kergust, vabanemistunnet, kõrgenenud aktiivsust, reipust ja julgust; kahel juhul (3,7%) teatasid vastanud, et muutuvad uimastite mõjul reeglina rahulikuks. Ühe vastusevariandina pakuti „alguses oli hea, aga pärast kogesin kohutavaid ärajäämanähte“. Üks vastanu ütles, et ei taha uimasti mõju all magada ja tunnistas, et on korra olnud järjest magamata kaheksa päeva.

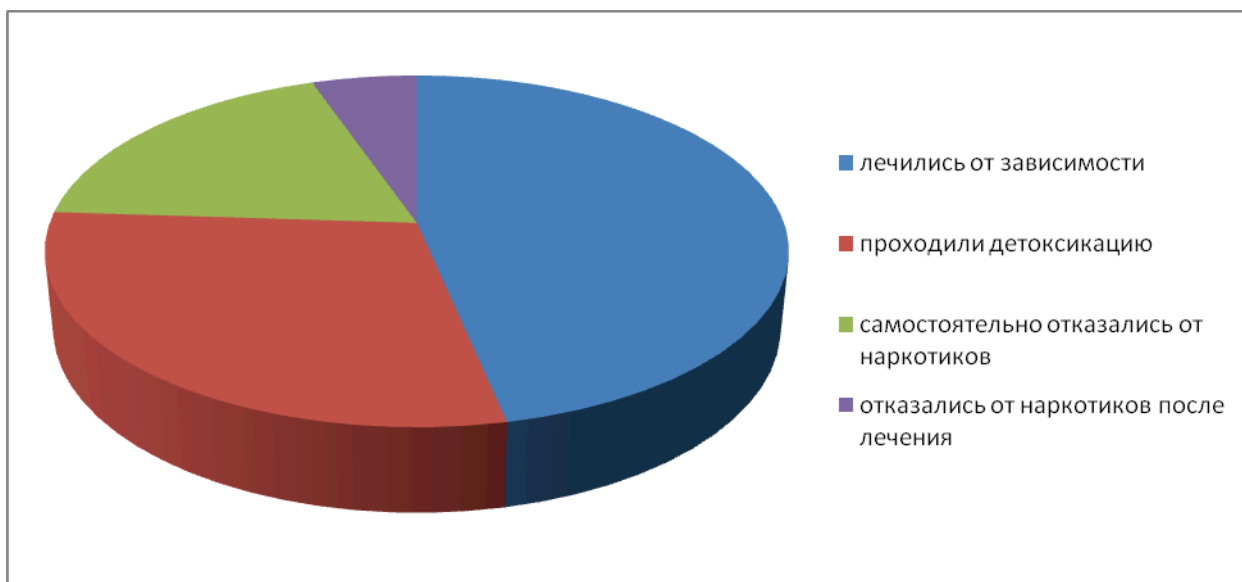
Jn 6. Vastanute uimastijoobe karakteristikud

Nagu näeme uimastitarvitajate antud vastustest, on valdav osa — rohkem kui 40% — uimastijoobeseisundis kogetud tunnetest negatiivsed; vaid väike osa (13%) vastanuist kirjeldab uimastitarvitamisega kaasnevaid tundeid positiivsetes värvingutes. Ülejäänud tundmuseid võib tõlgendada mitmeti, kõige sagedamini neutraalsetena. Küsitluses osalenute osutusel johtub see asjaolust, et positiivseid tundeid kogetakse ainult uimastitarvitamise algusjärgus; hiljem meeldivad toimed kaovad või asenduvad ebameeldivatega, kuid selleks ajaks on sõltuvushäire juba välja kujunenud. Taoline põhjendus selgitab ka, miks paljud tarvitajad pruugivad hulka eri narkootilisi aineid — nii püütakse saada naudingut substantsidest, milles suhtes pole veel sõltuvust tekkinud.

Vastanute osutusel muutusid pikema uimastitarvitamis-perioodi vältel oluliselt uimastijoobe iseloom ja sellega seonduvad emotsioonid. 29 puhul (53,7% valimist) mainiti ärevuse tekkimist, 24 puhul (44,4%) kannatamatust, 23 puhul (42,5%) eraldatusetunnet, 22 puhul (40,7%) pettumust. 40 vastanu (74%) osutusel tekkisid neil meeleolukõikumised; 29 vastanut (53,7%) oli kogunud depressiivseid seisundeid. Üks vastanu kirjeldas enda juures tekkivat iseärasust — teda ärritavad kõik värvused. Teine vastanu rääkis, et tunneb uimastijoobes, et on eksinud ja hajameelne ning et teda jälitab keegi. Mõned tarvitajad mainisid jõu suurenemise tunnet ja aktiivseks muutumist. Lisaks mainiti usaldamatust, närvilisust, isiksuse hävinemist ja tunni inimesi enda ümber manipuleerida.

Rohkem kui pooled vastanuist (35 inimest, 64,8% valimist) olid saanud mingisugust sõltuvusravi; ravi tõhusus ja remissiooni kestus varieerusid. 22

inimest (40,7% ravile pöördunudest) olid saanud võõrutusravi, sh 7 inimest (12,9%) rohkem kui ühel korral. 4 isikut (7,4%) kinnitasid, et ravi oli olnud edukas ja nad on pärast seda uimastite tarvitamisest täielikult loobunud. Vastanute seas, kes olid pärast ravi uuesti uimasteid tarvitama hakanud, oli kõige pikem remissiooniperiood 5 aastat. Vastanud nentisid, et uimastite mittetarvitamise / remissiooni ajal ei kadunud uimastisõltuvus. See väljendus vastupandamatutes tarvitamiskihkudes, soovis tingimata uimasteid hankida ning kinnismõttes, et kui õnnestub hankida raha, tuleb selle eest esimese asjana osta uimasteid. Üks vastanu rääkis, et kui ta uimastit ei saa, muutub ta rahutuks ja ärevaks ning tunneb, et peab millegagi tegelema, enda tähelepanu mujale juhtima, kuni ärevus taandub. Üks vastanu lõpetas pärast karistuse kandmist ja kinnipidamisasutusest vabanemist keelatud uimastite tarvitamise, kuid tal tekkisid probleemid alkoholiga. Üks vastanu kinnitas, et karistuse kandmise ajal ta uimasteid ei tarvitanud, kuid alustas taas pärast vabanemist; vastanu põhjendas seda kinnipidamisasutustes kehtiva range järelevalvega. Arvestatav osa vastanuist — 14 inimest (25,9%) — suutsid uimastite tarvitamisest loobuda kõrvalise abita; 4 vastanul (7,4%) õnnestus tarvitamine lõpetada pärast sõltuvusravikuuri.

Jn 8. Sõltuvusravi ja uimastitest loobumise jaotus

Arvestatav osa küsitletuist, kes olid tarvitanud uimasteid ja läbinud sõltuvusravikuuri, ei suutnud uimastisõltuvushäirega toime tulla ei iseseisvalt ega

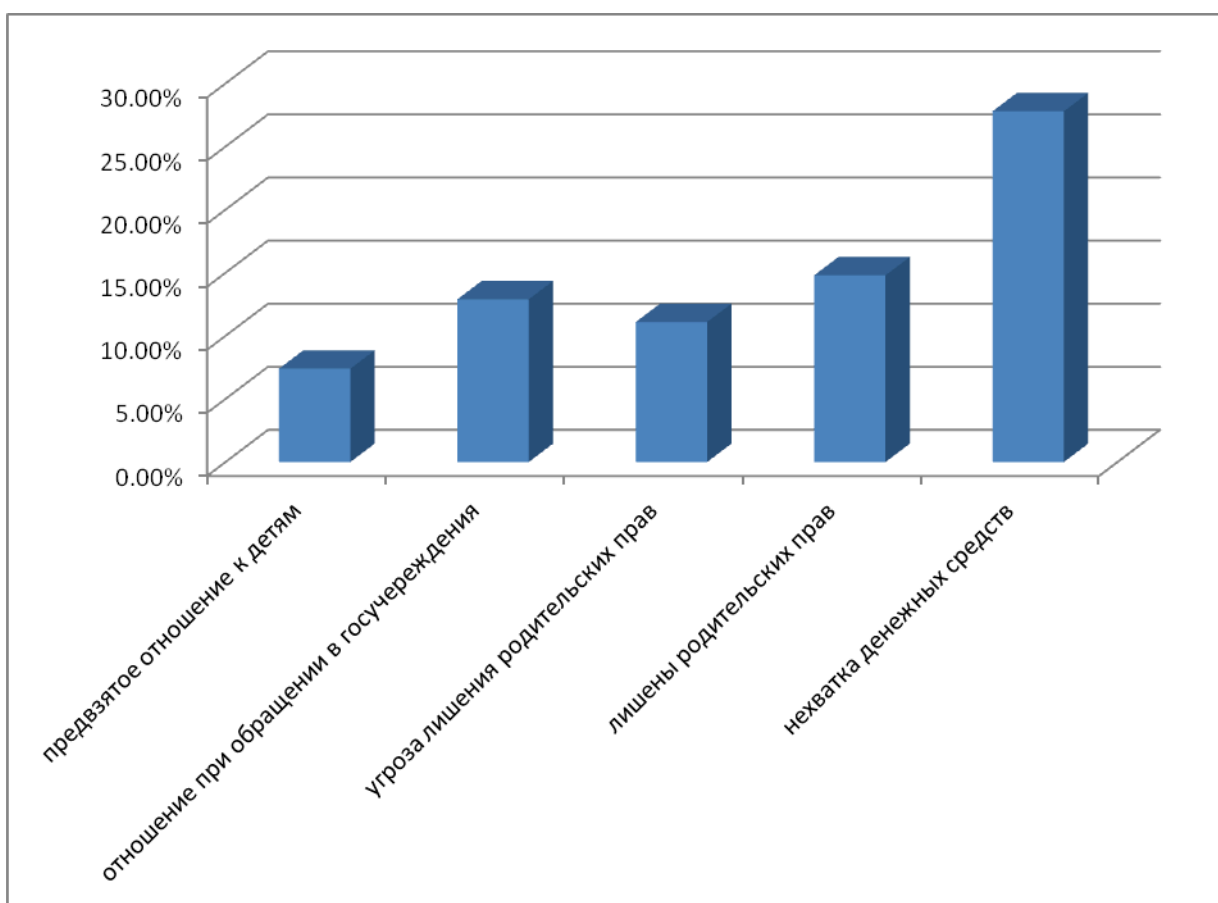
ka arstide abiga. Uimastitarvitamise jätkamisele tõid nad konkreetseid põhjendusi nagu lähedase inimese surm, riigis valitsev sotsiaalne ebastabiilsus, depressioon, suhte purunemine, soov lõbutseada, igavus, tegevusetus, kehalises ja vaimses plaanis haiglane olek, muserdatus, sõprade või elukaaslase tehtud ettepanekud tarvitamiseks; „hooletus, vastutustundetud, kapriis“, „veensin end, et kui tarvitan ühe korra, leian endas jõudu teist korda mitte tarvitada“. Paljud ei osanud viidata muule konkreetsele põhjusele peale tugeva soovi tarvitada uimastit.

Sageli toob uimastite tarvitamine kaasa konflikte sugulastega ja isegi perekondlike suhete täieliku katkemise. 37 küsitletut (68,5% valimist) mõnsid peresuhte keerulisust ja perekonna lagunemist uimastite tarvitamisega seotud asjaolude tõttu; olukorda iseloomustati järgmiselt: „kapitaalsed ebakõlad“, „vanemad hakkasid mind kontrollima“, „skandaalid ja usaldamatus suhetes emaga“, „mind ei juletud üksinda koju jätta“, „mind aeti kodust välja“, „pere oli mu peale vihane“, „pidin kodunt varastama ja sugulasi petma“, „pidevad tülid“, „mu perekond purunes“, „sugulased olid õnnetud ja solvunud“. 17 vastanut (31,2% valimist) tunnistasid, et partner, kellega nad kodu jagavad, tarvitab samuti uimasteid. 8 vastanut (14,8%) väitsid, et uimastite tarvitamine ei ole mõjutanud ei nende peresuhteid ega ka suhteid sugulastega.

Projekti raames õigusabi pakkumise käigus suhtlesime inimestega, kes olid uimasteid tarvitanud või loobunud uimastite tarvitamisest pärast varieeruva kestusega, mõnikord väga pikki regulaarse uimastitarvitamise perioode. Kõigist teenusele pöördunutest analüüsisime 54 juhtumit, mis vastasid projekti tingimustele. 49 inimest (90,7% valimist), kes sõltuvushäirega inimestele mõeldud tasuta õigusabi taotlesid, oli minevikus kuritegude ja/või väärtegude toimepanemise eest vahistatud. 40 vastanut (74%) olid kandnud karistust kinnipidamisasutustes, neist 28 (51,9%) uimastitega seotud süütegude eest. 22 küsitletut (40,7%) oli karistatud rohkem kui kahel korral. Märkimisväärne on, et 16 inimest (39,6%) olid pöördunud jõustamisorganite poole seoses kuriteo ohvriks langemisega. Uimastite tarvitamise kestuse ja karistuste arvu vaheline korrelatsioonikoefitsient antud küsitlusuuringus oli 0,5 ($p \leq 0.05$).

Küsitletud uimastitarvitajad märkisid, et nii neil endil kui ka nende pereliikmetel on tekkinud probleeme selle tõttu, et neid on võetud kriminaal- või

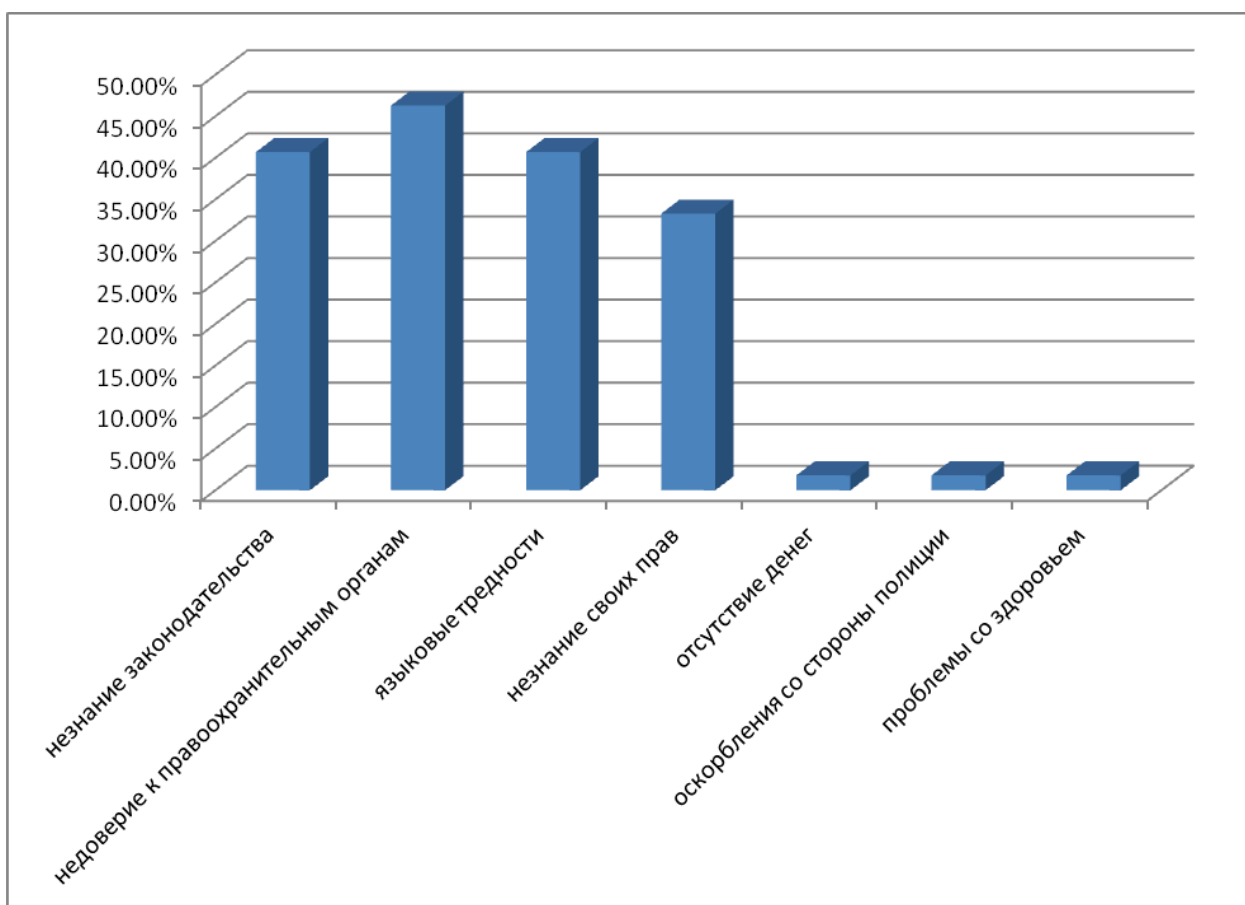
administratiivvastutusele. Peamiselt väljendub see eelarvamuslikus suhtumises lastesse haridusasutustes (4 vastust; 7,4% valimist), riiklike ja/või munitsipaalteenuste pakkujate eelarvamuslikus suhtumises (7 vastust, 12,9%) ja probleemides lastekaitsetöötajatega suhtlemisel, sh laste hooldusõigusest ilmajätmise ohus (6 vastust; 11,1%). 8 vastanut (14,8%) on laste hooldusõigusest ilma jäetud; kahe valimisse hõlmatud isiku puhul oli vanemlike õiguste kaotamine õigusabi teenusele pöördumise põhjuseks. Eraldi märgiti, et kriminaalkaristuse korral tekivad probleemid rahapuuduse ja pereliikmete kommunaalteenuste maksmata jätmise tõttu (15 inimest; 27,8%).

Jn 9. Karistamisega seonduvad probleemid

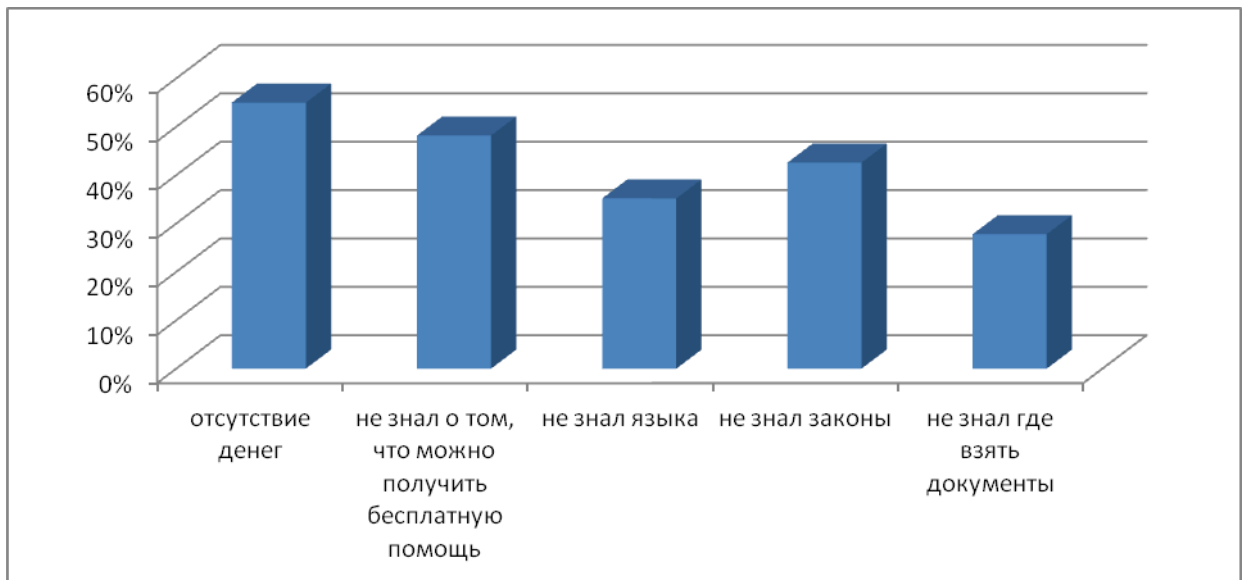
Täpselt pooled vastanud (27 inimest; 50% valimist) nentisid, et ei ole juristide abi otsinud, vaid on üritanud probleemidega ise toime tulla, sageli edutult. Peamiste probleemide seas, mis takistavad omaalgatuslikku suhtlemist seaduseid jõustavate organitega, loetleti vähest seadusetundmist (22 vastust; 40,7%), usaldamatust jõustamisorganite suhtes (25 vastust; 46,3%) ja keeleoskuse

puudumist (22 vastust; 40,7%); lisaks mainiti enda õiguste mittetundmist (18 vastust; 33,3%), rahapuudust (1 vastus; 1,8%), politseiametnike poolset väärkohtlemist (1 vastus; 1,8%) ja terviseprobleeme (1 vastus; 1,8%).

Jn 10. Probleemid suhtluses võimuesindajatega

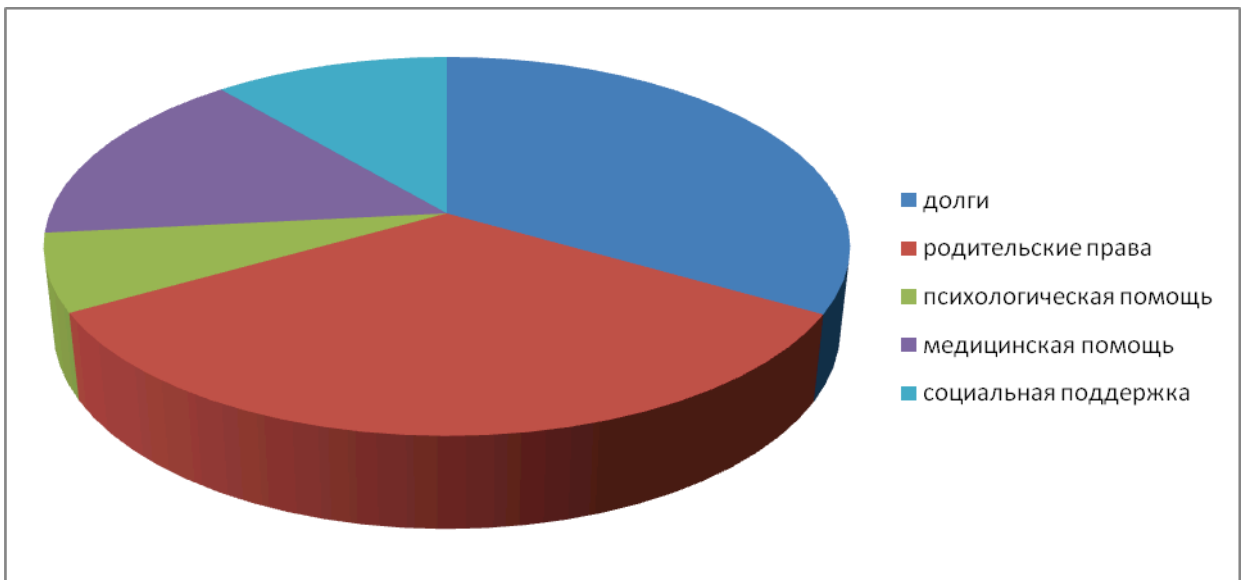
Peamiste probleemide seas, mis takistasid juriidilise abi saamist spetsialistilt, mainiti juristile maksmiseks vajaliku raha puudumist (30 vastust; 55%) ning riigis kehtivate seaduste nappi tundmist ja teadmatust tasuta juriidilise abi võimalikkusest (26 vastust; 48,2%). 19 vastajat (35,2%) tunnistasid, et ei osanud tasuta abi taotlemiseks vajalikul määral riigikeelt, 23 vastajat (42,6%) ei tundnud piisavalt seaduseid ja alahindasid seega probleemi tõsidust ning 15 vastajat (27,8%) ei teadnud, kust leida tasuta abi taotlemiseks vajalikke dokumente.

Jn 11. Probleemid juriidilise abi leidmisel

Tasuta juriidilise abi pakkumise projekt inimestele, kes tarvitavad uimasteid sai ellu kutsutud just selliste probleemide lahendamiseks. Abi on tasuta, jurist oskab kaht keelt ja tal on olemas klientide probleemide lahendamiseks vajalikud teadmised.

Juriidilise abi teenusele pöördunud kliendid, kes täitsid küsitlusankeedi, tunnistasid, et neil on probleeme, mis nõuavad lahendamist riiklike munitsipaalteenuste poolt või nende abiga. Peamiste vajadustena loetleti vajadust suure hulga võlgadega seonduva juriidilise abi järele (15 inimest; 27,8% valimist) ja soovi ennistada kaotatud vanemlikke õiguseid (15 inimest; 27,8% valimist). Lisaks mainiti vajadust psühholoogilise abi (3 inimest; 5,5%) ning töövõimetusega seotud meditsiinilise abi ja traumajärgse abi järele (7 inimest; 12,9%), abi järele eluaseme leidmisel ja üüri tasumisel ning uimasteid tarvitavatele inimestele mõeldud, töövõime osalise või täieliku puudumisega seonduvate sotsiaalsete tugiteenuste järele (5 inimest; 9,3%).

Jn 12. Uimasteid tarvitavate inimeste probleemid ja vajadused

Neist 9 inimest kinnitasid, et olid tõepoolest saanud mingisugust abi ja tuge, samas kui 7 inimest ei jäänud saadud abiga rahule. Probleemid riiklike ja/või munitsipaalteenustega suhtlemisel hõlmasid teenuste pakkumisega seotud töötajate hooletut, ükskõikset ja/või eelarvamuslikku suhtumist uimasteid tarvitavatesse inimestesse (4 vastust; 7,4% valimist) ning väiteid, et varasemad karistused takistavad minevikus kaotatud vanemlike õiguste ennistamist (2 vastust; 3,7%), samuti suhtlusraskuseid, nende hulgas keeleoskuse puudumist (4 vastust; 7,4%).

Meie koostatud küsimustikule antud uuringuvastuste analüüsimine annab mõista, et psühholoogilise, sotsiaalse ja juriidilise abi saamine on teatud, üsna arvestatava suurusega elanikkonnarühma jaoks keeruline ning et selliste kitsaskohtade kõrvaldamine nõuab enda terviseprobleemile lahendust leida ja seaduskuulekasse ellu naasta püüdvate sõltuvushäirega inimeste abistamise võimaluste senisest põhjalikumalt uurimist. Tasuta õigusabi projekti raames kogutud andmed võimaldavad meil loodetavasti luua igakülgse, pikaajalise programmi sõltuvushäirete ravimiseks ja sõltuvushäirega inimeste abistamiseks.

Järeldused

Meie uuring näitas, et Eestimaa elanike antud, suhteliselt haavataval kildkonnal on hulk mitmesuguseid probleeme. Suutmatus leida tööd, millega elatada ennast ja oma peret; terviserikkest johtuv tööoskuste vähenemine; uimasteid tarvitavate ja sõltuvusravi saanud inimeste häbimärgistamine; võlad, mis tekivad perekonnal sel ajal, kui mõni pereliige kannab uimastitega seotud süütegude eest karistust — selles loetelus pole esindatud kaugeltki kõik probleemid, mis võivad inimese tagasi kuritegelikule teele juhatada. Tasuta õigusabi pakkumine konkreetsele rahvastikurühmale võiks leevendada paljude inimeste seisundit ja aidata neil taas seaduskuulekateks ühiskonnaliikmeteks saada.

Meie analüüsi hõlmatud HIV-positiivsete vastajate olukord pole palju parem. Neil on vaja osalemist kogukondlikus tegevuses, individuaalset lähenemist ja tuge. HIV-ravi saamisel neile takistusi ei tehta, kuid hulk probleeme seondub valdkonnas tegutsevate sotsiaaltöötajate ja psühholoogide abistava tegevusega.

Uimasteid tarvitava inimese psüühikas toimuvad muutused võivad mõjutada tema iseloomu ning suhteid lähedaste ja ümbritsevate inimestega. Need muutused võivad omakorda kaasa tuua isiku täiendavat häbimärgistamist ja diskrimineerimist, mis pidurdab taasühiskonnastamist ja mõjutab negatiivselt elatustaset.

Märkimisväärne on nende vastajate hulk, kellel on õnnestunud uimastite tarvitamisest loobuda ilma kõrvalise abita. See annab mõista, et iga uimastisõltuvushäirega inimese tee paranemisele on iseomane ja ainulaadne. Mida rohkem võimalusi on inimesel oma elu muutmiseks ja elutingimuste mõjutamiseks, seda rohkem võimalusi on tal ka uimastisõltuvushäirest paranemiseks.